

18. Yüzyılda Mankalya'da Bir Müteşebbis: Zahir Mübaşiri Yeniçeri Serdarı Genç Ali Ağa

An Entrepreneur in Mangalia in the 18th Century: Grain Bailiff and Janissary Commander Genc Ali Aga

Fadimana Fidan*

Öz

Karadeniz kıyı yerleşimlerinden olan Mankalya'da yaşayan Zahir Mübaşiri Yeniçeri Serdarı Genç Ali, Mankalya, Köstence ve Karaharman iskelelerinde hububat tacirine yönelik han, mahzen ve dükkân işletmeleriyle ön plana çıkan bir girişimciydi. Bu işletmeler merkeze gelen tacirden yararlanma üzerineydi. Kır üzerinde söz hakkına sahip olma iddiasını iltizam sözleşmeleriyle sağladı. Dahası nüfus yoğunluğu az olan Mankalya'da daha fazla kâr elde edeceği hayvan çiftliklerine sermaye ayırdı. Böylece merkezde ve köylerde tam bir otorite haline geldi. Ancak bu durum devlet için kaygı konusu olduğundan ölüm cezasına çarptırılarak girişimciliğinin önu kesildi.

Bu çalışma İstanbul'a hububat sevkinden sorumlu yeniçeri serdarı bir zahir mübaşirinin klasik Osmanlı askerî ve iktisadî düzeninin taşrada değişmesiyle ortaya çıkan fırsatlardan yararlanmasına odaklanmaktadır. Zahir Mübaşiri Yeniçeri Serdarı Genç Ali Ağa'nın hububat ve hayvancılık ticareti ile iltizam sözleşmeleriyle servet sahibi olmasını irdeleyen çalışma bir girişimcinin ortaya çıkmasındaki saikler göstermekte, devlet görevlisi olarak görevinin verdiği kudretten yararlanıp servetini korumaya ve artırmaya yönelik çabasına kulak kabartmaktadır. Ayrıca Genç Ali vergi vermeyen bir sınıfın devletle bağlaşmasının nasıl sağlandığına ve güç odaklarının merkeze bağlanarak susturulmasına bir örnek oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Mankalya, Karadeniz, Servet, Girişimcilik.

Abstract

Genc Ali, a Grain Commissioner and Janissary Commander residing in Mangalia, a Black Sea coastal settlement, was a prominent entrepreneur known for operating inns, cellars, and shops catering to grain merchants at the Mangalia, Kostence (Constanta), and Karaharman piers. These businesses aimed to take advantage of the merchants who came to the center. He asserted his claim to have authority in the countryside by means of farming contracts. Furthermore, recognizing the profit potential of livestock farms in the sparsely populated Mangalia, he allocated capital to this sector. Thus, he established his full authority in the center and villages. However, his rise became a concern for the state, leading to his execution, which ultimately terminated his entrepreneurial endeavors.

This study focuses on a grain bailiff and janissary commander responsible for the shipment of cereals to Istanbul taking advantage of the opportunities created by the transformation of the classical Ottoman military and economic order in the provinces. The study, which examines the Grain Bailiff and Janissary Commander Genc Ali Aga becoming wealthy with cereal and livestock trade and farming contracts, shows the motives for the emergence of an entrepreneur and addresses his effort to protect and increase his wealth by benefiting from the power he acquired due to his duty as a government official. In addition, Genc Ali Aga is an example of how an alliance is established between a class that does not pay taxes and the state and how the power centers are subdued by connecting them to the center.

Keywords: Ottoman Empire, Mangalia, Black Sea, Wealth, Entrepreneurship.

*Sorumlu yazar - Corresponding author & Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi ffidan@kmu.edu.tr

Araştırma Makalesi - Research Article & Benzerlik / Similarity: 5

Başvuru & Submitted: 12 Mart 2025 & Kabul & Accepted: 5 Temmuz 2025

Atıf & Citation: Fidan, F. "18. Yüzyılda Mankalya'da Bir Müteşebbis: Zahir Mübaşiri Yeniçeri Serdarı Genç Ali Ağa", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 27 (2025): 161-184.

Giriş

1593-1606 Osmanlı- Avusturya harpleri ve Karlofça barışı sonrası gelişmeler taşraya yerleştirilen yeniçeri sayısının artmasına neden oldu. Osmanlı sınırları daralırken yeniçeriler en yakın kalelere yerleştirilmekle kalmadı iç kasabalarda da yerlerini aldı.¹ Taşradaki yeniçeriler askerlik mesleği dışında pek çok iş kolu ile uğraşmaya başlamışlardı. Yeniçerilerin faaliyet türleri yaşadıkları yere göre değişiklik göstermekteydi. Ortadoğu ve İstanbul'da loncalar üzerinde baskı kurmuşlarken, Balkanlarda tarımsal faaliyetlerde etkiliydiler. Yeniçeriler hem vergi muafiyetleri ve saygınlıkları hem de devletten aldıkları maaşlarıyla sıradan reayadan ayrılmış, ticarî faaliyetlerde daha avantajlı duruma gelerek zenginleşmişler,² güçlerini iltizam sözleşmeleri yaparak artırmışlardı.³ 17. yüzyılda şehir ve kasabalarda ticaret ve tarım alanlarında baskın hale gelen bu zümreler, kent siyasetinin de önemli aktörlerindendi.⁴ Özellikle yeniçerilerin üç yılda bir yer değişimlerinin 18. yüzyılda son bulması yerel halkla bağlarının artmasına neden olmuştu.⁵ 18. yüzyılda yeniçeriler çiftlik sahibi olarak boy gösterdi ve bu durum bazı yerlerde arazi kullanımını derinden etkiledi.⁶ Ülkede çiftliklerin artmasının pek çok nedeni vardı. Mevat arazinin şenlendirilme politikası, miri arazilerin mukataa olarak kiralınması, köylü topraklarına el konulması, köylünün ilerde çiftlik sahibi olacak kişilere borçlanması gibi pek çok neden çiftlik oluşumlarına arka çıktı. Yeterli iş gücünün olmadığı yerlerde hayvan çiftlikleri daha kârlı bir yatırıma dönüştü.⁷ Ancak 18. yüzyılda İstanbul'un artan iâşe ihtiyacına bağlı olarak askerilerin

¹ Halil İncalcık, *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV Âyânlar, Tanzimat, Meşrutiyet*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 27-29; Rossitsa Gradeva, "War and Peace along the Danube: Vidin at the End of the Seventeenth Century", *Oriente Moderno Nuova* 20 (81)/1 (2001): 156.

² Cafer Çiftçi, "Osmanlı Taşrasında Yeniçerinin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri", *OTAM* 27 (2010): 49. Osmanlı ülkesinde fakir yeniçeriler elbette vardı. Örneğin Kefe'de bir yeniçerinin günlük maaşı "çorba aşısı" içmesine dahi izin vermemektedir. Serdar Soyluer, "16. Yüzyılda Kefe'de Bir Tüccar Yeniçeri: Abdullah Oğlu Mehmed'in Geçim Mücadelesi", *Tarih Dergisi-Turkish Journal of History* 74/2, (2021): 110.

³ 16. yüzyılda taşraya yerleştirilen ve 17. yüzyılda ortak iltizam sözleşmeleri yapanların büyük çoğunluğu askerî idi ve bunun da önemli bir kısmını berath askerler oluşturmaktaydı. Zafer Karademir, "Osmanlı Usulü "Girişimciler" Olarak Mültezimler: 17. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli İltizamlarında Ortaklık İlişkileri", *History Studies* 15/1 (2023): 116.

⁴ İncalcık, *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV Âyânlar, Tanzimat, Meşrutiyet*, 29.

⁵ Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M. Mert Sunar, "İstanbul, Taşra ve Yeniçeriler", *Payitaht Yeniçerileri-Padişahın "Asi" Kulları, 1700-1826*, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022), 17.

⁶ Tuna boylarının askerî üsler haline getirilmesi yeniçerilerin buralarda daha etkili hale gelmelerine neden oldu. Bu durum örneğin Vidin'de arazi kullanımını derinden etkiledi ve yeniçerilere ait çiftlik sayılarında artış yaşandı. Aysel Yıldız-İrfan Kokdaş, "Peasantry in a Well-protected Domain: Wallachian Peasantry and Muslim Çiftlik/Kıslaks under the Ottoman Rule", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 22/1 (2020): 179; İrfan Kokdaş, "Habsburglar Kara Eflak'a Gelirse: Vidin'de Hayvancılık Sektörünün Dönüşümü (1695-1740)", *Cihannüma-Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* V/2 (2019): 106.

⁷ Çiftliklerin ortaya çıkma süreçleriyle ilgili bk. Halil İncalcık, "Çiftliklerin Doğuşu: Devlet, Toprak Sahipleri ve Kiracılar", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, çev. Zeynep Altok, ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012), 15-34.

buna tevessül etmeleri devlet tarafından hoş karşılanmadı⁸. Diğer taraftan Batı Karadeniz kıyılarında 17. yüzyıldan itibaren pazara yönelik üretim yapan büyük çiftlikler vardı ve bunların türemesinde İstanbul'un gıda talebi etkili olmuştu.⁹ 18. yüzyıla gelindiğinde Balkanlarda büyük çiftliklerde İstanbul ve daha uzak yerlere satılacak buğday üretimi yaygınlaşmıştı.¹⁰ Çiftlikler kâr getirecek bir yatırımdı ve bundan kazanılan gelir başka kâr getirecek yatırımları da tetiklemişti.¹¹

Açıkçası yaşanan bu gelişmeler 18. yüzyılı girişimci¹² için uygun fırsatların yaşandığı bir dönem haline getirdi. Hazinesinin nakit ihtiyacı için kiraya çıkarılan mukataalara sahip olmak, İstanbul'un beklediği iase ihtiyacına ya görev alarak ya da üretim yaparak cevap vermek, savaşların ve vergilerin köylüleri bezdirmesiyle ortaya çıkan iş gücü eksikliğinden hayvan çiftlikleri elde ederek yararlanmak fırsatlardan bazılarıydı. Bu çalışma bu fırsatları değerlendirebilen Yeniçeri Serdarı Genç Ali adlı bir zahire mübaşirinin¹³ şehirde ve kırsaldaki etkinliği örneği üzerinden değişen dengelerin girişimcilerin ortaya çıkmasına olanak sağladığını göstermektedir. Çevresel faktörler ile kendisine verilen görevleri iyi değerlendiren Genç Ali, Mankalya, Karaharman ve Köstence iskelelerinde hububat tacirine yönelik mesken ve depolama alanlarına sahip olmasıyla, Mankalya'da önemli mukataalardaki söz sahipliğiyle, hem Mankalya'da hem de Babadağ'da genellikle hayvancılık üzerine ihtisaslaşmış çiftlikleri ile dikkati çekmektedir. Çalışma toplumun farklı kesimlerinin yaşadığı bir kasabada yerleşmiş askerilerin kendilerine verilen görevlerden nasıl yararlanabildiklerine, servet ediniminde bölgenin sunduğu iktisadî faaliyetlerden yararlanma pratiklerine, bir yeniçeri serdarının devlete kendini göstermesi, meydan okuması, iş birliği içine girmesi ve tabi ki servet edinmesine dair iyi bir örnek oluşturmaktadır. Böylelikle Genç Ali'nin tembellikle suçlanan Osmanlı toplumunda¹⁴ girişimci bir simayı temsil ettiği kesin bir

⁸ Yıldız- Kokdaş, "Peasantry in a Well-protected Domain: Wallachian Peasantry and Muslim Çiftlik/Kıslaks under the Ottoman Rule", 180.

⁹ Suraiya Faruqi, "Krizler ve Değişim", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi II*, ed. Halil İnalcık-Donald Quatoert (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006), 577.

¹⁰ Zafer Karademir, *Osmanlı Yeni Çağı'nda Tarımsal Gelişim Ziraat, Hasılat, Ticaret* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2023), 40.

¹¹ Karademir, *Osmanlı Yeni Çağı'nda Tarımsal Gelişim Ziraat, Hasılat, Ticaret*, 59

¹² Girişimci, belli bir fikir, emek, bilgi ve sermayeyi yatırıma dönüştüren kişi olarak tanımlanmaktadır. Farklı tanımlar için bk. Yasin Akkuş, Süleyman Ahmet Menteş, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Girişimcilik: Klasik Dönem Üzerine Bir Çalışma", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2) (2018): 171.

¹³ İstanbul'a Karadeniz, Akdeniz, Tuna ve Trakya'da bulunan pek çok kaza hububat göndermekle görevliydi. Kazaların hububatını satın alarak en yakın iskeleye nakledilmesini sağlayan kişiler zahire mübaşirleriydi. Zahire mübaşirleri doğrudan üreticiyle muhatap olma, satın alınan ürünlerin kalitesini kontrol ederek nakletme işini yapmaları dolayısıyla önemli görevlilerdendi. Fadimana Fidan, "Osmanlıda Zahire Mübaşiri Olmak: Zıştovili Hacı Ali Örneği (1749-1755)", *DTCF Dergisi* 56.2 (2016): 302-318; Salih Aynural, *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları Zahire Ticareti (1740-1840)*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt, 2001), s. 30-31.

¹⁴ Bunun tam aksini ispat eden birkaç çalışma için bk. Jülide Akyüz, "XVIII. Yüzyılda Bir Mütteşebbis: Musa Ağa", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 26 (2004); Yusuf Alperen Aydın, *Mütteşebbis*

dille ifade edilebilir. Üstelik Genç Ali hakkında yapılan bu çalışmanın yeniçerilerle ilgili bilinenlere katkı yapacağı da şüphesizdir.¹⁵

Genç Ali Ağa'nın hayatını okuyucu ile buluşturmak için ağanın mal varlığının listelendiği muhalefat defter ve kayıtları, çiftlik ve iltizam bilgilerinin bulunduğu mevkufat ve baş muhasebe defterleri incelendi. Bu kaynaklardan elde edilen verilerin anlamlı olabilmesi için Bâb-ı Âsafî ile Kamil Kepeci tasnifinden Genç Ali'nin sosyal çevresi, Mankalya'nın nüfusu ve zirai faaliyetlerine yönelik bilgiler içeren defterler taranarak çalışmada kullanıldı.

1. Mankalya'da Sosyal Çevre ve Arazi Kullanımı

Bugün Romanya topraklarında yer alan Mankalya, 12. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar denizcilik haritalarında kendisine yer verilen Karadeniz'in önemli liman kasabalarındandır. Osmanlı döneminde diğer pek çok Dobruca şehri gibi ürettiği hububatı İstanbul'a göndermek zorunda olan kasaba¹⁶, İstanbul'dan Boğdan'a giden yolda ulaşım ve ticarî merkez olma özelliği taşımaktadır. İskele ve gümrüğü ile dikkati çeken¹⁷ bu liman yerleşiminin Nisan 1688 tarihli bir deftere göre 53 köyü vardı. Köylerinde askerî grup hariç (toplam 263 hane) 107'si harap olmuş 486 hane kayıtlıydı. Nüfusunun büyük bir çoğunluğunu altı bölük halkı¹⁸ oluşturuyordu. Köylerdeki çiftlik sayısı 7 adetti ve bunun biri Hatice Sultan'a, ikisi kadıya, dördü bostancıya aitti¹⁹. 18. yüzyılda Mankalya çok daha farklı bir görünüme sahipti. 1750 senesinde merkezde bulunan beş mahalle, 11'i boş 57 köyü bulunan Mankalya'nın toplam hane sayısı 406 idi. Kayıtlar incelendiğinde bir önceki yüzyıla göre çiftlik sayısının hayli artmış olduğu

ve Devlet 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi (İstanbul: Kitapevi, 2016); 247-261; Karademir, *Osmanlı Yeni Çağı'nda Tarımsal Gelişim Ziraat, Hasılat*, 59; Nazik Betül Güney, "Osmanlı'da Bir Mütessesbîlik Örneği: Vladimir Mirmiroğlu ve Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi", *ETÜT Dergisi* 9 (2024): 14-31.

¹⁵Yeniçerilerin servetleri, vasiyetleri ve askerlik dışında yaptıkları işlerle ilgili birkaç çalışma için bk. Yahya Araz, "Kişisel Dünyalar, Aidiyetler ve Toplum: İstanbul'da Yeniçerilerin ve Ailelerinin Vasiyetleri (1750-1826), *Payitaht Yeniçerileri-Padişahın "Asi" Kulları, 1700-1826*, ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M. Mert Sunar (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022), 63-100; Bekir Gökpinar, "Yeniçeri Ağası Vezir Abdullah Paşa'nın Muhallefatı", *"Tarih Yolunda Bir Ömür"*, Prof. Dr. Hale Şıvgın'a Armağan, ed. Nejla Günay-Necdet Hayta-Mustafa Can (Ankara: Gazi Kitapevi, 2020), 565-588; Soyluer, "16. Yüzyılda Kefe'de Bir Tüccar Yeniçeri: Abdullah Oğlu Mehmed'in Geçim Mücadelesi", 83-120.

¹⁶Aurel Mototolea&Andreea Andrei, "Urban Structures and Commercial Life in Ottoman Dobruja (16th–18th Centuries)", *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri 2*, ed. Zafer Gölen-Abidin Temizer (Ankara: Gece Kitaplığı, 2017), 526. Haritalar için bk. Laurențiu Radu, "Toponimie Dobrogeană: Callatis-Pangalla-Mangalia", *Peuce, Serienoua: XI, Studiu Şi Cercetări De Istorie Şi Arheologie*, (Tulcea, 2013), 229-238.

¹⁷ Lütfi Şeyban, "Mankalya Esmâ Sultan Camii Hazinesi Mezartaşı Kitabeleri", *Belleten* 74/270 (2010): 389-390.

¹⁸Kapıkulu süvarilerine verilen isim olup sipah, silahdar, ulûfeciyân-ı yemîn, ulûfeciyân-ı yesâr, gurebâ-yi yemîn, gurebâ-yi yesâr olmak üzere altı sınıftan müteşekkildi. Abdülkadir Özcan, "Altı Bölük", TDV İslam Ansiklopedisi, II (İstanbul 1989), s. 531.

¹⁹ TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Kamil Kepeci Defterleri (KK.d.)*, 2327, (Evâhir-i C. 1099/22 Nisan-1 Mayıs 1688), s. 2-9.

görülmektedir. Öyle ki köylerde 129 adet 265 çift miktarı araziye işleyen çiftlik tespit edilmiştir.²⁰

İki tarih arasında hem hane hem de çiftlik sayılarındaki değişikliğin nedeni savaş ve vergi idi. II. Viyana ve sonrasında yaşanan savaşlarda köylerin harap olması²¹ nüfusun azalmasına neden olduysa da 18. yüzyılın vergi düzeni köylülerin kendi köyleri terk ederek maktu' vergi veren zeamet ve vakıf köylerine yerleşmelerini tetikledi. Dahası köylerinde kalanların bazıları vergilerini ödeyemediklerinden yurtlarını terk etmek durumunda kaldı.²² Mankalya'da maktu' vergi veren Çıracılar (3 çiftlik ve 3 hane), Mankac (4 hane), Göğmeli (9 hane) ve Gerincek (1 çiftlik ve 13 hane) köylerinde nüfus yoğunluğunun az olması köylülerin çiftliklere yerleştiklerini düşündürmektedir.²³ Nitekim vergilerinin ödemek istemeyen köylüler çiftliklerde istihdam edildikten sonra vergilerini çiftlik sahiplerinin korumalığında ödemekten kaçabiliyordu.²⁴ Mankalya'da bazı köylerde sadece çiftliklerin olması, çiftliklerin haneye dâhil edilmemesi ve bünyesinde kaç kişi olduğunun da kayıt edilmesi bu savı destekler niteliktedir.²⁵ Köylülerden bazıları da vergiden kaçmak için yeniçeri ve seyyid oldukları iddiasını öne sürmekteydi. Hatta bazı köylerde bu durum bütün hanelerin uyguladığı bir yöntemdi. Örneğin maktu' vergi veren Mankaç köyündeki dört hane seyyid olduğunu dile getirmişti. Ancak köylerin tahririni yapan görevliler iddia sahibi hanelerin üzerine “*yeniçeri geçinur, sadat geçinur*” diyerek şerh düşmüş ve hane reislerini vergi veren reaya arasında saymışlardı.²⁶ Mankalya'da yeniçeriler kasaba merkezinde yoğun olarak yaşamaktaydı (41 hane) ve köylerdeki genel olarak topraksızdı (13 hane). Beşe unvanına sahip 3 kişi askeri çiftlik sahipleri içindeydi. 26 adet beşe unvanına sahip reaya çiftliği vardı ve bunun 13'ü sahte yeniçeriydi.²⁷ 1750 senesinde Mankalya kasabasının Ömer Hoca, Düşçe, Cami-i Atık, Kara Ahmed ve Sofular adında beş mahallesi vardı. Bu mahallelerde yaşayan 100 hanenin 41'i yeniçeri, 3'ü sipahtı.²⁸

2. Mankalya'da Hububat-İttifaklar ve Ölüm

Mankalya, 18. yüzyılda önemli bir hububat ticaretine sahne olmaktadır. Bahse konu yüzyılda Mankalya, İstanbul'a 350.000 kile (8.980,615 ton) buğday ile 50.000 kile (1.154,650 ton) arpayı göndermekle yükümlü bir iskeleydi. Diğer Karadeniz iskeleleri

²⁰ BOA, *KK.d.*, 2912, s. 244-352, 10 M. 1164 (9 Aralık 1750).

²¹ İsmailoğlu, “19. Yüzyılda Silistre Eyaletine Bağlı Mangalya Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı”, 16.

²² BOA, *KK.d.* 2912, s. 3.

²³ BOA, *KK.d.* 2912, s. 251-252.

²⁴ Kokdaş, “Habsburglar Kara Eflak'a Gelirse: Vidin'de Hayvancılık Sektörünün Dönüşümü (1695-1740)”, 102.

²⁵ Tatlıcak-ı Sağır'da 3 çift miktarı bir çiftlik bulunuyordu. Divanekarlı köyünde toplam 12 çift büyüklüğünde 5 adet çiftlik vardı. Komarova'da 4 çift miktarı 2 çiftlik vardı. BOA, *KK.d.* 2912, s. 244,245, 247.

²⁶ BOA, *KK.d.* 2912, s. 251.

²⁷ BOA, *KK.d.* 2912, s. 244-255.

²⁸ BOA, *KK.d.*, 2912, s. 253-254.

arasında bu miktar hububat onu zirvenin ortağı yapmaktaydı.²⁹ Mankalya’da hasat edilen ürünlerin İstanbul’a gönderilmesinden bölgedeki zabitan ve âyânlar sorumluydu. Ancak Eylül 1758 tarihinde Mankalya’da bu kesimlerin görevlerini layıkıyla yapmaması nedeniyle zahire mübaşiri atamasının yapılacağı üstelik mübaşirlerin maiyetlerine de yeniçeri ocağından başçavuş ya da turnacıbaşı gibi üst düzey rütbelilerin verileceği dile getirilmişti.³⁰ 1756 senesinde Mankalya âyânı olarak takdim edilen ve Mankalya’daki hububat fiyatının belirlenmesine karşı çıkması nedeniyle canı ile tehdit edilen³¹ Genç Ali 1759 senesinde yeniçeri serdarı ve zahire mübaşiri olarak karşımıza çıkmaktadır. Genç Ali’nin âyân olarak gösterilmesi ocak mensuplarının bölgelerinde ileri gelen olması hasebiyle şaşırtıcı değildir.³² Yeniçeri Serdarı Genç Ali Köstence, Karaharman ve Mankalya iskelelerinde hububat tüccarına yönelik mülkleri olan Babadağ ve Mankalya’daki çiftliklerinin haricinde iltizam sahibi bir ileri gelendi. Bütün bu bilinenler hububat fiyatına müdahil olmasını da anlaşılır kılmaktaydı. Çünkü âyânların iskelelerde kurdukları tahakkümler ellerindeki zahire için biçtikleri fiyatlara yansıyor, devletin vermek istediği fiyatla örtüşmüyordu.³³ Yani tarımsal üretim fazlasında söz söyleme hakkı belki de bütün Mankalyalılar içinde en çok ona düşüyordu. Genç Ali’nin bu yıllarda sivrilmesi ve fiyatlara meydan okuması devletin ilgisine mazhar olmasını ve hububat tedarikinde devletin ittifak yapmak isteyeceği muteber kişiler arasında yer almasını sağlamaktaydı. Çevresinde sözü dinlenir bu adamın devlet tarafından hububat nakli sistemi içine çekilmesi ve bu konuda belli bir süre ittifak yapılması beklenen bir durumdu. Nitekim hububat darlığının önüne geçilmesi ileri gelenlerle ittifak içinde çalışmayı zorunlu kılıyordu. Elbette bu durum devletin başka çaresi olmadığı anlamına gelmiyordu. Devlet gücü elinde bulundurduğundan onları

²⁹ Fadimana Fidan, Karadeniz, “18. Yüzyılda Karadeniz İskelelerinin İstanbul’un İaşe Teminindeki Rolü (Rumeli Kıyısındaki İskelelere Göre), *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 12 (2015): 90.

³⁰ BOA, *Ali Emiri Sultan Mustafa III (AE. SMST. III.)*, 235/18618, Evâil-i M. 1172 (5-13 Eylül 1758).

³¹ BOA, *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, 209/10444, Evâhir-i Z. 1169 (Eylül 1756).

³² Yusuf Oğuzoğlu, “Osmanlı Taşrasındaki Askeri Görevlilerin Reaya İle İlişkileri ve Sosyo-Ekonomik Durumları”, *Journal Of Turkish Studies-Türlük Bilgisi Araştırmaları*, Festschrift in Honor of Özer Ergenç Part II 52 (2019): 126. Taşrada bulunan kapıkulu ocaklarına mensup kişiler sahip oldukları askeri sınıf avantajlarını kullanarak âyânların erken örneklerini vermeye başlamışlardı. Örneğin 17. yüzyılda Trabzon’da Ebubekir Çavuş sosyal ve iktisadî hayatın içinde olarak mahkemelerde boy gösteriyor, mülk ediniyor, vekillik ve arabuluculuk yapıyordu. Kenan İnan, “Taşrada Bir Yeniçeri Zabiti, Ebubekir Çavuş”, *CİEPO, XVII. Sempozyumu Bildirileri* (18-23 Eylül 2006-Trabzon), haz. Kenan İnan- Yücel Dursun, (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Yayınları:1, 2011), 351-364. Köstence âyânı Sertuna Mehmed hem âyân hem de Kapıcılar kethüdası payesiyle bir ileri gelendi. BOA, *C.DH.*, 293/14645, 29. Ş. 1203 (25 Mayıs 1789). Yeniçerilerden bazıları elde ettikleri nüfuzla şehirde âyân gibi davranmaktaydı. Antep’te yaşayan yeniçeri serdarlarından Deveci-zâde Yusuf Ağa ile Dülük-zâde el-Hâc Ömer Ağa onlardandı. Hüseyin Çınar, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntâp (Antep) Şehrinde Bir Güç Unsuru Olarak Yeniçeriler”, *Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu* (22 Ekim 1999), ed. Yusuf Küçükdağ (Gaziantep: Arsan Basın-Yayın Reklamcılık A.Ş., 2000), 107-109.

³³ Mübahat Kütükoğlu, “İstanbul’da Ekmeğin Temininde Devletin Rolü (XVIII-XIX. Yüzyıllar Arşiv Kaynakları)”, *Ata Dergisi* VII (1997): 58.

ezebiliyordu. Aslında hem ileri gelenlerin hem de devletin elinde kozlar vardı ama haklarında şikâyet olan elite padişah müdahale etmekten çekinmiyordu.³⁴

Genç Ali kendisine yöneltilen tehditten üç sene sonra devletin ittifak yaptığı isimler içinde yer aldı. Turnacıbaşı payesiyle Mankalya serdarı olan Genç Ali Mirâhur-ı evvel Mustafa Ağa'nın işaretleriyle 1759 senesinde dergâh-ı âli kapıcıbaşılığı verilerek zahire mübaşiri olarak görevlendirildi.³⁵ Kapıcıbaşılık payesi önemli bir güç tanıdıydı. Bu sayede *medâr-ı suhûlet* olacağı vaki idi.³⁶ Ancak paye başlı başına yeterli bir kudret oluşturmazdı. Örneğin bir turnacıbaşı, Anadolu'dan asker sevkiyle görevlendirilmesi sonrasında gelirinin olmadığını beyan ederek bir iki hizmetli ile halka söz geçirmesinin mümkün olmayacağını dile getirmişti.³⁷ Genç Ali'nin ise bu payeden biraz daha fazlasına sahip olduğunu biliyoruz. Bir sene önce hububatın tas tamam İstanbul'a göndermemekle suçlanan grubun içinde kendisi de vardı, ama bir küçük meydan okuma devletin onu görmesini sağladı. Bu da en çok para kazandığı ya da kazanmayı umduğu hususta baş adam olması için kendisine bir fırsat doğurdu. Yeniçeri serdarı olması gücünü artırıcı bir etki yapmaktaydı.

Yeniçeri serdarları erken tarihlerden itibaren taşrada görevlendirilen yeniçeri, cebeci, topçu, top arabacıların sevk ve idaresinden sorumlu, yeniçerilerin cezalandırılması, idare ve terbiyesinden de mesuldü.³⁸ Mankalya'daki serdarların görevlerinden biri de zahire hususuna dikkat etmeleri idi. Aksi takdirde ya kalebind edilmekte ya da idam edilmekteydiler.³⁹ İmparatorluğun pek çok yerleşiminde bulunan yeniçeri subayları bu görevlerinin yanı sıra mültezimlik, ticaret ve başkaca iktisadî faaliyetler içinde boy göstermekteydi. Bu işler bazı kişilerle iş dışında sosyal ilişki kurlmalarının da vesilesiydi.⁴⁰ Emin ve mültezim gibi hareket ederek, vergi toplamaya

³⁴Dina Rızk Khoury, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Merkez İle Taşradaki Güç Sahipleri Arasındaki İlişkiler: Bir Tarih Yazım Çözümlemesi", *Türkiye Tarihi (1603-1839)-Geç Osmanlı İmparatorluğu*, III, ed. Suraiya Faroqi, çev. Fethi Aytuna (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2021), 174.

³⁵ Genç Ali Ağa, kapıcıbaşılık yevmiesini kendisi tedarik etmiştir. BOA, *Cevdet Saray Mesalih (C.SM.)*, 11/5556, 28 M. 1172 (1 Ekim 1758).

³⁶ BOA, *Hatt-ı Hümayun (HAT.)*, 182/8306, 29 Z.1204 (9 Eylül 1790).

³⁷ Aysel Yıldız, "İstanbul'un Asi Kulları: Yeniçeriler, Sipahlar ve Cebeciler", *Payitaht Yeniçerileri-Padişahın "Asi" Kulları, 1700-1826*, ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M. Mert Sunar (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022), 201.

³⁸ Detaylı bilgi için bk. Abdulkasım Gül, "18. Yüzyılda Yeniçeri Teşkilatı" (doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2020), 335-347.

³⁹Mankalya Serdarı Hasan, "*nakl-i zehairde adem-i ihtimam ve izhâr-ı kusurdan naşı*" Varna Kalesi'ne kalebind edilmişti. BOA, *Cevdet Askeriye (C.AS.)*, 1036/45455, 8. Z.1194 (5 Aralık 1780).

⁴⁰ Mısır'da yeniçeri serdarı ve önemli emirlerden Osman Kethüda kahve tüccarının ölümünden sonra ona saygısını cenaze alayına katılarak göstermişti. Andre Raymond, "Soldiers in Trade: The Case of Ottoman Cairo", *British Journal of Middle Eastern Studies* 18 (1991) 34; Dina Rızk Khoury, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Taşra Toplumu 1540-1834*, çev. Ülkün Tansel (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2017), 157; Michel Tuchscherer, "Trade and Port Cities in the Red Sea-Gulf of Aden Region in the Sixteenth and Seventeenth Century", *Modernity and Culture from the Mediterranean to the Indian Ocean* ed. C. A. Bayly (New York: Columbia University Press, 2002), 37; 18. yüzyılda yeniçeriler ile diğer halk kesiminden kişilerin iç içe geçmişi bu yüzyıldaki isyanların sadece yeniçerilerin isteklerine yönelik

yardım edebilen yeniçeri serdarlarının⁴¹ özerk yapısının bulunması vali ve kadıdan sonra üçüncü gücü oluşturmalarına da neden olmuştu.⁴² Bu güçten devlet yararlanmasını bilmişti. Zira taşrada bulunan yeniçeriler erken tarihlerden itibaren tarım ve ticaret gelirlerini içeren mukataaları ele geçirmişlerdi.⁴³ Bu şekilde yeniçerilerin ellerindeki sermayeyi devletin vergi kaynaklarına ayırması devletin hem onların ceplerine el uzatabilmesini hem de bölgelerindeki ayrıcalıklı durumlarından yararlanabilmesini sağlamıştı. Memnuniyetsiz bir kitle yerine kendi kaynaklarını ve ikbalini devlette arayan bir grup oluşturularak merkezileşmenin de yolu bulunmuştu.

Genç Ali için yeniçeri serdarlığı askerî bir denetim mekanizması ve diğer güç odakları üzerinde kendisini kuvvetli duruma getirmesi adına önemli idiyse de kendi iktisadî faaliyetlerinin devamında zahire mübaşirliği daha çok işine yarayacak cinstendi. Genç Ali'nin genel itibarıyla zahire tüccarı için yaptırdığı ya da yaptırmayı düşündüğü tesisler kâr oranını artırmakta, hububat kontrolcüsü kendisi olduğu için daha rahat hareket etmekteydi.⁴⁴ Devlet ise Genç Ali'nin bir ileri gelen olduğunu ve askerî kimliğinin halkın ve diğer görevlilerin üzerinde bir etki yapacağını, fiyat konusunda yaşattığı sorunla farkına varmış olmalıydı. Karşılıklı istekler her iki taraf için de ittifak yapmayı daha mantıklı hale getirmekteyse de devlet gücünü her daim hissettirmektedir ve Genç Ali işini iyi yapmadığı takdirde sonuçların bir tehditten öteye gidebileceğini bilmekteydi. Bu yüzden Genç Ali zahire mübaşirliğinin ilk zamanlarında canla başla çalıştı. Kendisine gönderilen emirlerle iskele emini, serdar, gümrük emini ve zabitlerle ters düşme ihtimaline rağmen verilen görevleri yerine getirdi.⁴⁵

olmadığına dair bir çalışma için bk. Marinos Sariyannis, "Unseen Rebels: The 'Mob' of Istanbul as a Constituent of Ottoman Revolt, Seventeenth to Early Nineteenth Centuries", *Turkish Historical Review* 10 (2019): 161. Bir yeniçeri ağasının toplumla yeniçeri kesiminin gerilimlerini hafifletmek için vakıf kurması ve bu vakıf için pek çok kişiden gayrimenkul satın almasıyla ilgili bir çalışma için bk. Ahmet Aydın-Bilgehan Pamuk, "Yeniçeri Ağası Zağarcı(baş) Ali Ağa'nın Vakfiyesi", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 12 (2004): 17-33.

⁴¹ İnalçık, "Devlet-i 'Aliyye'de 17. Yüzyılda İdarede ve Maliyede Genel Dönüşüm", *Halil İnalçık Seçme Eserler-X, Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV (Ayânlar, Tanzimat, Meşrutiyet)*, 28.

⁴² Çınar, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntâp (Antep) Şehrinde Bir Güç Unsuru Olarak Yeniçeriler", s. 98.

⁴³ Ariel Salzmann, *Modern Devleti Düşünmek-Osmanlı Ancien Regime'i*, çev. Ayşe Özdemir (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 166.

⁴⁴ Yeniçeri zabitlerinin şehrin ticaretinde etkili olduğu ve bulundukları yerde önemli besin maddelerinin yapıpı satılacağı mülklere sahip olduğu ve bu besin maddelerinin getirilmesindeki rolleri için Trabzon'da Berberzâde Mustafa Çavuş bir misaldir. Kenan İnan, "17. Yüzyılda Trabzon'da Yeniçeri Zabıtları: Berberzâde ve Berberzâde Mustafa Çavuş", *CİEPO-22 Symposium (4-8 Ekim 2016, Trabzon) Bildiriler Kitabı I*, ed. Kenan İnan-Miraç Tosun-Deniz Çolak, (Trabzon, 2018), 161.

⁴⁵ İskele emini Mankalya, Köstence ve Balçık kazalarından toplanıp İstanbul'a hububat götüren her sefineden 10 kuruş selamet akçesi, bir kile pirinç, bir vukiyye kahve almaktaydı. Tüccarın Varna gümrük emini ve muhtesibine üçer kuruştan üçer zer-i mahbub, serdarına ise peştemal akçesi adıyla yarım vukiyye sabun, yarım vukiyye kahve ve yarım kile pirinç verdiği haber alınmıştı. Genç Ali bu kesimlerden kendilerinin buna hakkı olup olmadıklarına dair senet istemiş, gümrük emini ve muhtesip senet ibraz etmişlerse de serdar senedinin olmadığını söylemişti. Devlet bu ve bunların dışındaki isteklerin artık karşılık bulmayacağını bildirmektedir. BOA, *AE. SMST. III. 9/627*, 10 C. 1172 (8 Şubat 1759).

Genç Ali, bazı durumlarda kendisine engel çıkaranların yerine başka birini işaret ederek devletin isteklerini en iyi şekilde yapmaya gayret gösterdi. Hububat fiyatının belirlenmesinin gecikmesine sebebiyet veren Balçık naibinin yerine burada ikamet eden Feyzullah Efendi'nin atanmasını istedi. Genç Ali'nin isteği bununla da kalmadı. Babadağı kazası naibinin değişeceğini duyarak 18 aydır naip olan ve zahire hususunda ihtimamlı davranan Mustafa Efendi'nin atanmasını arz etti.⁴⁶ Muhtemeldir ki Dobruca'nın bu küçük kasabalarında güç dengelerini değiştirmek gayesi bulunuyordu. Yeni iş birlikçileri sayesinde devletin gözünden düşmeyecek ve zahire hususunda devletin dikkatini üzerine çeken sorunları ortadan kaldıracılabilecekti. Hatta kadıların kendisi hakkında devlete şikâyetle bulunma kaygısı da kalmayacaktı.⁴⁷ Hâkimlerle çözmesi gereken meseleler vardı ve istediği kişilerin hâkim olması iş birliğini kolaylaştırırdı. Örneğin Balçık, Kavarna ve diğer Karadeniz iskelelerinde Tuna'dan gelen yağlar kullanılarak açılan çok sayıda mumhaneyi birer adet kalacak şekilde kadı ve naiplerle birlikte mühürlemesi gerekmişti.⁴⁸

Devletin hububat konusundaki hassasiyeti servet edinme gayesinde bulunan biri için ikili ilişkilerin iyi olmasını zorunlu kılıyordu. Hizipler olabiliyordu ancak hiziplerin ortadan kaldırılması için zamanlama önemliydi. Nitekim bölgede güç kazanmak isteyen biri, hızlı bir zaferden emin olmadan diğer etkili kişiler üzerinde fiziksel güce başvurmadan kaçınılmalıydı.⁴⁹ Genç Ali'nin elini kuvvetlendiren ve istemediği kişiler üzerinde denetim kurmasını sağlayan, devlet tarafından kendisine verilmiş güçleri vardı. Örneğin zahire hususunda zorluk çıkaranlar bölge zabıtları aracılığı ile hapsedilip haklarından gelinmekteydi.⁵⁰ Genç Ali bu gücünü kişisel problem yaşadığı iddia edilen bir voyvodanın gözden düşmesi için kullandı. Genç Ali, Kavarna mukataasını malikâne olarak elinde bulunduran Hassa Silahşörü Mir Mehmed'in voyvodası Seyyid el-Hâc Osman'ı zahire hususuna gölge düşürmekle suçladı. Voyvodanın karşısına getirilmesi için 60 kadar eşkıyayı üzerine gönderdi ve konağını bastırdı. Bu öylesine bir baskın değildi, birkaç kişi bu baskın olayında vefat etti, bazıları yaralandı. Genç Ali, "*Anadolu tarafına buğday sattın*" diyerek voyvodayı Varna Kalesi'ne kalebend etti. Ancak Mir Mehmed'e göre Genç Ali'nin Voyvoda Osman'a öteden beridir husumeti vardı. Bu durumun gerçekliğinin araştırılması hususunda Özi Valisi görevlendirildi.⁵¹ Antonis Anastasopoulos, bazı krizlerin yaşanmasının elitlerin nüfuz alanlarının genişlemesi için

⁴⁶ Genç Ali zahire fiyatlarının belirlenmesinde de görev aldı. 11 M. 1173 (4 Eylül 1759) tarihinde mübaşir, Mankalya, Köstence, Babadağı hâkimleri, zabıtlar, âyanlar ve reisler Köstence kilesinin fiyatını belirlemek üzere bir araya gelmişler ve üç İstanbul kilesine denk gelen bir Köstence kilesinin birim fiyatını 50 para olarak belirlemişlerdi. Yalnız fiyatın belirlenmesi esnasında Balçık naibi "*bana şukka emr olmadıkça gelmem*" diyerek zahire fiyatının bir an önce belirlenmesine engel olmuştu. BOA, *Cevdet Belediye (C. BLD.)* 6/289, 24 M. 1173 (17 Eylül 1759).

⁴⁷ İsakçı Ambar Emni Abdi Ağa'nın başı bir kadının şikâyeti sonrasında kesilmişti. Mehmed Hâkim Efendi, *Hâkim Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1166-1180/1752-1766) (İnceleme-Metin)*, c. 2, haz. Tahir Güngör (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019), 1162.

⁴⁸ BOA, *AE. SMST. III.*, 213/16761, Evâhir-i S. 1174 (Ekim 1758)

⁴⁹ Engin D. Akarlı, "Provincial Power Magnates in Ottoman Bilad Al-Shamand Egypt, 1740-1840", *La Vie Sociale Dans Les Provinces Arabes a L'epoque Ottomane* 3 (Zaghuwan: Ceromdi, 1988), 44.

⁵⁰ BOA, *AE. SMST. III.*, 235/18618, Evâil-i M. 1172 (Eylül 1758).

⁵¹ BOA, *C.DH.*, 18/876, Evâhir-i N. 1172 (Mayıs 1759).

imkân yaratabileceğini ifade ederek bunun belli sınırlar içinde dengeli bir şekilde olması gerektiğini aksi takdirde başarının yerini sürgünün alabileceğini ifade eder.⁵² Bu krizin yaşanmasından hemen sonra Genç Ali'nin sürgün edilmemesi ya da öldürülmemesine bakılacak olursa zahire mübaşiri başarılı bir eylemde bulunmuştu. Genç Ali birkaç sene korku duyulan biri oldu belki ama çevresindeki diğer güç odaklarını küstürdü. 1759 senesinde voyvodasının kalebind edilmesi hazımsızlığını yaşayan Mir Mehmed 1763 senesinde Genç Ali'nin ölümünü “*mezbûr şakinin cezası tertib hususlara bir hüsn tedbir ile cezasını tertib eylemiştir ki tabiri mümkün değildir. Mazaallah-ı teâlâ eger âgâh olmak iktiza eylese fesâdı ‘azim olacağı nümâyân idi*” sözleriyle devlete bildirdi.⁵³ Mir Mehmed'in övgüyle söz ettiği, Genç Ali'yi öldüren kişi Edirne eski Bostancıbaşı İsmail'di. Eski bostancıbaşı Genç Ali'nin tanıdıklarındandı, bir süre Karadeniz'de zahire mübaşiri olarak birlikte çalışmışlardı. Belki de devlet, İsmail'den birlikte çalıştıkları süreç zarfında Genç Ali'yi gözlemlemesini istemişti. Ocak 1763 tarihinde Dimetoka'da bulunan İsmail⁵⁴ aynı senenin Temmuz ayında Genç Ali'nin cezasını tertip etmek üzere görevlendirilmişti.⁵⁵

Genç Ali'nin öldürülme nedeni hakkında detaylı bir bilgi yoktur. Sadece zahire mübaşirliği dönemindeki aykırı hareketleri nedeniyle idam edildiği ifade edilmektedir. Bu aykırı hareketlerinden birinin karışık hububat göndermek olduğunu biliyoruz.⁵⁶ Kavarna mukataasının sahibi Mir Mehmed'in sevincine bakılacak olursa yerel elitlerle giriştiği mücadeleyi kaybetmesi de gözden düşmeyi ve beraberinde idamı getirmiş olabilir. Diğer taraftan devlet, Genç Ali'nin deniz üzerinden devam eden zahire ticaretine yönelik yatırımlarının onun nüfuz sahasını genişletmesini sağlayacağını öngördüğünden Karadeniz'in kıyı yerleşimlerinde ortaya çıkarabileceği tehlikelerin de önünü kesmişti. Nitekim Genç Ali, küçük bir kasabada başlattığı serüvenini Karadeniz'in hububat sevkiyat faaliyetlerinin yoğun olduğu diğer iskelelerine (Köstence, Karaharman) kadar götürebilmişti. Hububat tüccarının mesken ve depolama ihtiyacına yönelik yatırımlarıyla bu iskelelerin iktisadî potansiyelinden yararlanmıştı.⁵⁷ Üstelik bunları gayrimenkul edinme ve kiralararak para kazanma derdiyle değil bizzat

⁵² Antonis Anastasopoulos, “Bir Balkan Şehrinin Karma Eliti: 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Karaferye”, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Taşra Elitleri*, ed. A. Anastasopoulos, çev. H. Ebru Aksoy (İstanbul: Küre Yayınları, 2021), 381.

⁵³ BOA, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrak (TS. MA.e.)*, 454/3, 17 M. 1177 (28 Temmuz 1763).

⁵⁴ BOA, *C.BLD.*, 37/1811, Evâsıt-ı B. 1176 (Ocak-Şubat 1763).

⁵⁵ BOA, *TS.MA.e.* 454/3, 17 M. 1177.

⁵⁶ Eylül 1761 senesinde kendisine gönderilen emirde karışık hububat gönderdiği gerekçesiyle kapıcıbaşığının kaldırılarak kalebind edileceği ifade edilmekteydi. BOA, *AE. SMST. III.*, 3/176, Evâhir-i S. 1175 (Eylül 1761).

⁵⁷ Bu durum diğer şehirlerde de sermayedarın şehrin gelişen iktisadî faaliyetlerine yönelik yatırım yapmalarını sağlamıştır. Örneğin Karaferye eliti buğday ve susam değirmenlerinin yanı sıra dinkleme makinelerine sahip olarak şehrin gelişen ekonomisinden yararlanmışlardır. Eleni Gara, “Sarrafılar ve Toprak Sahipleri: Erken Modern Dönemde Balkanlarda Şehirli Müslüman Elitin İzinde”, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Taşra Elitleri*, ed. A. Anastasopoulos, çev. H. Ebru Aksoy (İstanbul: Küre Yayınları, 2021), 220.

tüccarı elinde tutma ve hububat ticaretinde önde olma kaygısıyla yapmıştı.⁵⁸ Mankalya'daki ziraî üretim ve hayvancılık faaliyetlerinden üst düzey yararlanmış, hatta sefer yolu üzerinde Babadağı'nda da çiftlik sahibi olarak hayata veda etmişti. Sayılan nedenlerle öldürüldüğü anlaşılan bu girişimcinin uzun yıllar Karadeniz'de arz-ı endam etmesinin de önüne geçilmişti.

3. Zahire Mübaşiri Genç Ali Ağa'nın Mal Varlığı

Genç Ali, Mankalya kasabasının muhtemelen en eski mahallesi olan Cami-i Atik'te yaşamıştı. Bu mahalle 1750 senesinde Esmehan Sultan'ın vakfı içindeydi.⁵⁹ Genç Ali vakfın medresesinin mütevellisiydi.⁶⁰ Mahallede 1 imam ve hatip, 9 yeniçeri, 3 seyyid, 1 dul ve 3'er Müslüman ile zımmi olmak üzere toplam 21 hane bulunmaktaydı.⁶¹ 1759 senesinde yeniçeri serdarı olduğu bildiğimiz Genç Ali burada eşi Ayşe, 3 Acem cariyesi ve bir de Beşir adında Arap kölesi ile birlikte⁶² 20 odalık 360.000 akçe değerinde büyük bir evde yaşamaktaydı. Genç Ali yaşadığı hane ile idari işlerin yapıldığı mekânı ayırmaya başlamıştı. Nitekim evinin tam karşısında 8 odadan oluşan fevkani bir serdarhane ile 3 göz ahır yaptırmaya ömrü vefa etmemişti.⁶³ Eşi Ayşe zengin bir ailedendi. Babasının mirasından kendisine düşen 8 kese parayı kocasına bir çiftlik karşılığında vermişti. Üstelik kendisine ödenen mihr bedeli 500 kuruş gibi yüksek bir meblağdı.⁶⁴ Acem cariyeler⁶⁵ ise aşçılıkta mahir olduklarından evin haremünde görev almışlardı. 15 senedir burada çalışan, evin artık emektarlarından olan Zeynep, Fatma ve Peri efendilerinin öldürülmelerinden sonra Acem olduklarını itiraf etmişlerdi.⁶⁶

⁵⁸Bazı şehirlerde ileri gelenlerin yatırımları şu şekildeydi: Karaferye'de elitlerin gayrimenkul edinmedeki amaçları daha çok kiralama şeklindeydi. Gara, "Sarraflar ve Toprak Sahipleri: Erken Modern Dönemde Balkanlarda Şehirli Müslüman Elitin İzinde", 23. Şam ileri gelenleri ürünün depolanması ve satışını kolaylaştırmak için iş yeri binaları ve depolar inşa etmişlerdir. Akarlı, "Provincial Power Magnates in Ottoman Bilad Al-Shamand Egypt, 1740-1840", 49.

⁵⁹ BOA, *KK.d.*, 2912, s. 253.

⁶⁰ BOA, *Cevdet Maliye (C.ML.)*, 721/29507, 25 B. 1177 (29 Ocak 1764).

⁶¹ BOA, *KK.d.*, 2912, s. 254.

⁶² BOA, *Bâb-ı Defteri Baş Muhasebe Muhallefât Defterleri (D.BŞM.MHF.d.)*, 12696, s. 7, 27 S. 1177 (6 Eylül 1763).

⁶³Bu belgede evin tam karşısında bir serdarhane olduğu ifade edilmektedir. BOA, *C.ML.*, 717/29311. Diğer belgelerde serdarhane olduğu ifade edilmeyerek evinin tam karşısındaki bu evin tamamlanmadığı dile getirilmektedir. BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 7. Evinin değeri için bk. BOA, *C.ML.*, 721/29507.

⁶⁴ Eşi, Genç Ali'nin bu paranın karşılığında kendisine Azaplar çiftliğini verdiğini ayrıca mihr-i müecceli olan 500 kuruşun da kendisine ödenmesini görevlilerden talep etmişti. Çiftlik Emlâk-ı Hümâyûn'da olduğundan verilmemiş ancak istediği meblağ Genç Ali'nin satılan mallarından elde edilen gelirle ödenmesi kararlaştırılmıştı. BOA, *C.ML.*, 721/29507.

⁶⁵Her ne kadar Acem'den carieye olmayacağı I. Mahmud döneminde İran ile yapılan antlaşma maddelerinden birini oluştursa da Acem cariyeler Karadeniz'in bu kasabasında zengin efendilerinin evinde yaşamaya devam etmişlerdi. 1736 senesinden sonra Acem cariyelerin İstanbul'da azat edilmeleriyle ilgili örnekler için bk. Jülide Akyüz Orat, "Başşehirde Acem Köleler: Ben Acem Aslından Müslim Nesebinden", *Türkiye ve İran Tarihi Üzerine Yazılar*, ed. Ersin Doğanterkin (Ankara: Sonçağ Akademi, 2022), 97-98. Acem kölelerin satışının yasaklanmasıyla ilgili fermanlar için bk. İzzet Sak, "İranlı kölelerin Satışının Yasaklanması İle İlgili Fermanlar", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 1 (1994): 259-266.

⁶⁶ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 7.

3.1. Çiftlikler

Mankalya'nın köylerinde çiftlikler yoğunlukta idi ve bu çiftliklerin bir kısmı hayvansal ticarete yönelik olsa bile kuvvetle muhtemel çoğunluğu hububat üretimi yapmaktaydı. Nüfus çok fazla değildi ve çiftlikler tarımsal üretim hasadında daha çok orakçılardan faydalanıyordu.⁶⁷ Çiftlik sahiplerinin çoğu mültezimdi. Örneğin Genç Ali sahip olduğu Sarıgöl, Komarova, Taşağıl, Azablar, Akbaş ve Kasımça çiftliklerinden Akbaş ve Kasımça köylerinin mültezimi idi. Diğerlerinde çiftliğin öşürlerini mültezime ödemekte olan bir kiracıydı. Köylerin nüfus açısından yetersiz olması mültezimlerin ön planda olmasının nedeni idi. Nüfus artışı olmadığı takdirde toprakların yerleşime açılması için devlet bu üretim tarzına destek vermektedir.⁶⁸ Genç Ali'nin çiftlikleri hayvan otlatmak için ayrılan otlak ve bunlara bağlı yapıların kastedildiği⁶⁹ “kışla” çiftliklerindendi.⁷⁰

18. yüzyılda hayvan yetiştiriciliğini benimseyen özel ve kâr odaklı çiftlikler artmıştı.⁷¹ Hayvan çiftliklerinde artış emek azlığı ile doğru orantılıydı. Nüfusun az olduğu ya da azaldığı dönemlerde hayvancılık faaliyetlerinde artış yaşanmaktaydı.⁷² Nitekim hayvancılık geniş arazilere ama az sayıda iş gücüne ihtiyaç duymaktaydı.⁷³ Nüfusun azalmasına neden olan unsurların başında savaşlar gelmekteydi ve çiftlik sahiplerinin kimlikleri bu noktada değişebilmekteydi.⁷⁴ Silistre eyaletindeki vergi

⁶⁷ Genç Ali'nin çiftliklerine orakçılar, Eflak'tan gelmekteydi ve orakçıların gönderilmesi hususunda Eflak voyvodası sorumluydu. Ancak orakçıların gelmesi onlardan toprak bastı, cizye gibi istekleri de beraberinde getiriyordu BOA, *Bâb-ı Âsafî Divan-ı Hümayun Sicilleri Özi ve Silistre Ahkam Defterleri (A.DVNS.AHK.ÖZSİ.d.)*, 12, s. 6-7/1, Evâhir-i Z. 1164 (Temmuz 1761)). Bu durumun önlenmesi kadı, naip ve zabıtlara düşüyordu. Orakçıların tek sorunu bu değildi. Kendilerine baskı kuran kişiler yüzünden yolda ölenler olmaktaydı. Misal Genç Ali çiftlik hasadının yapılabilmesi için gerekli orakçı sayısını 120 olarak belirlemiş ve Hazine-darı Ahmed'in eline verdiği tezkere ile bu işi halletmesini istemişti. Ancak Ahmed Eflâk tarafına giderek belirtilen miktardan çok daha fazlasını (420 kişiyi) alabilmek için yanına kattığı eşkıya ile orakçılara baskı kurmuş, pek çok kişinin ölmesine ve yaralanmasına neden olmuştu. Genç Ali'nin bir tezkere ile bu işi kendisinin halletmeye çalışması yanlıştı. Nitekim Eflak voyvodası merkezden gönderilen emir neticesinde orakçıları ayarlayıp Karadeniz kıyısında bulunan yerleşimlerdeki hasadın yapılması için sorumlu tutulmuştu. Güçlü çiftlik sahiplerinin, zabıtların ve orakçı taşıyan kaptanların bu işle ilgilenmemesi emredilmekteydi (BOA, *A.DVNS.AHK.ÖZSİ.d.)* 12, s. 6-7/1, Evâhir-i Z. 1164 (Temmuz 1761)).

⁶⁸ Faroqi, “Krizler ve Değişim”, 574.

⁶⁹ Yıldız-Kokdaş, “Peasantry in a Well-protected Domain: Wallachian Peasantry and Muslim Çiftlik/Kışlaks under the Ottoman Rule”, 178.

⁷⁰ BOA, *Bâb-ı Defteri Mevkufat Defterleri (DMKF.d.)*, 30095, s. 2, 25 Ra. 1177 (3 Ekim 1763).

⁷¹ Yıldız-Kokdaş, “Peasantry in a Well-protected Domain: Wallachian Peasantry and Muslim Çiftlik/Kışlaks under the Ottoman Rule”, 179.

⁷² Kokdaş, “Habsburglar Kara Eflak'a Gelirse: Vidin'de Hayvancılık Sektörünün Dönüşümü (1695-1740)”, 85, 86.

⁷³ Akarlı, “Provincial Power Magnates in Ottoman Bilad Al-Sham and Egypt, 1740-1840”, 49.

⁷⁴ Vidin'de 1739 senesinden sonra sivillerin hayvancılıkla ilgili talep ya da şikâyetleri mahkeme kayıtlarında azalırken bu sektöre yatırım yapan askeriler ön plana çıkmıştı. Yine 1740'larda Kara Eflâk'ın Osmanlı himayesine girmesiyle buradaki hayvancılık faaliyetlerinde siviller gerilemiş yeniçeri ağaları ve askerî yatırımcılar çoğalmıştı. Kokdaş, “Habsburglar Kara Eflak'a Gelirse: Vidin'de Hayvancılık Sektörünün Dönüşümü (1695-1740)”, 94-95.

gelirlerinin düşmesine bağlı olarak 1750 senesinde yapılan tahrirre göre Genç Ali Ağa'nın çiftlik sahibi olduğu köylerde genellikle askeriler bulunmaktaydı. Komarova'daki çiftlik kendisine aitti. Bu köyde iki çiftlikten biri onundu ve iki çift miktarı araziye işletmekteydi.⁷⁵ Karaağaç Konağı adlı köyde Mankalya'da sakin Ali Ağa adlı birinin 4 çift miktarı bir çiftliği kaydedilmişse de bu çiftliğin Genç Ali Ağa'ya ait olup olmadığı belli değildir.⁷⁶ Bu tahrirre göre daha sonra çiftlik edineceği köylerden Azablar'da biri reaya, 6 sadat, 5 sahte yeniçeri bulunmaktaydı. Sadat ve yeniçeri iddiasını taşıyanların 22 çift miktarı çiftliği vardı. Kasımça'da sadece çiftlikler bulunuyordu ve biri sadat, ikisi beşe toplam 6 çift miktarı çiftliği tasarruf ediyorlardı. Sarıgöl'de de 4 çift miktarı bir çiftlik vardı ve beşe unvanlı birine aitti. Akbaş diğerlerine göre daha farklı bir görünüm arz etmekteydi. 10 zimmi yaşamaktaydı ve bir çiftlik yoktu.⁷⁷

Tablo 1: Çiftliklerin Ziraî ve Hayvansal Üretimleri

Çiftlik Adı	Ambarda Bulunan Toplam Mahsulat Kile	Ambard a Buluna n Toplam Mahsul at Arpa Kile	İhtiyaçlar Kullanıldı ktan Sonra Kalan Buğday Kile (180 akçe)	İhtiyaçlar ar Kullanıl dıktan Sonra Kalan Arpa Kile (90 akçe)	Satılan Hububa ttan Elde Edilen Toplam Gelir Kuruş	Büyükbaş hayvan adet	Küçükbaş aş adet	Hergele , kısırak,t ay, beygir adet	Deve ve küçük Adet
Akbaş ⁷⁸	113	6	243	-	364,5	188	356	127	-
Sarıgöl ⁷⁹	427	88					689		-
Komarova ⁸⁰	705	313	330	162	666,5	158	2809	51	-
Azablar ⁸¹	755	150	434,5	55	694	116	773	113	-
Kasımça ⁸²	260	116	100	56	192	72	401	88	-
Taşagöl ⁸³	379	179	-	-	-	160	-	123	23
Toplam	2.639	852	1.108,5	273	1.917	694	5028	502	23

Genç Ali'nin sahip olduğu beşi Mankalya'da, biri Babadağı'nın Taşagöl köyünde bulunan çiftliklerinde ağırlık küçükbaş hayvan yetiştiriciliği idi. Çiftliklerde bu faaliyetin yanı sıra ziraî tarım da yapılmaktaydı. Çiftliklerindeki hububatın bir kısmı hizmetlilerin ve çobanların yiyeceğine, öşür ve tohumluğa ayrılmaktaydı. Buğday ve arpanın kalan kısmı satılmaktaydı. Hububatın satışından elde edilen gelirle hizmetlilerin ücretleri ödenmekteydi. Çiftlik gelirinden kalan para çiftlik kethüdasına bir sonraki sene

⁷⁵ BOA, *KK.d.*, 2912, s. 247.

⁷⁶ BOA, *A.DFE.d.*, 317, s. 2; BOA, *KK.d.*, 2912, s. 249.

⁷⁷ BOA, *KK.d.*, 2912, s. 250.

⁷⁸ BOA, *D.MKF.d.*, 30095, s. 2; BOA, *D.BŞM.d.*, 12696, s. 4.

⁷⁹ BOA, *D.MKF.d.*, 30095, s. 2; BOA, *D.BŞM.d.*, 12696, s. 4.

⁸⁰ BOA, *D.MKF.d.*, 30095, s. 6; BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 5

⁸¹ BOA, *D.MKF.d.*, 30095, s. 10; BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 4.

⁸² BOA, *D.MKF.d.*, 30095, s. 14; BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 4.

⁸³ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 5.

için hizmetli tutulması ve diğer masraflar için peşin olarak verilmekteydi.⁸⁴ Çiftliklerdeki üretime bazen yulaf ve darı da eklenmekteydi. Sarıgöl, Kasımça, Azaplar, Komarova çiftliklerinde 281 kile yulaf, Sarıgöl, Komarova ve Taşağıl çiftlik ambarlarında toplam 78 kile darı vardı.⁸⁵ Bunlara ilaveten Azaplar çiftliğinde 30 adet kovan,⁸⁶ Akbaş çiftliğinde 2 dönüm,⁸⁷ Taşağıl çiftliğinde 3 dönüm bağ ve bahçesi bulunuyordu.⁸⁸ Çiftliklerde pazara yönelik hayvancılık yapılmaktaydı ve küçükbaş hayvanların yünü ticarete konu edilmekteydi.⁸⁹

Çiftlikler hasat zamanlarında kalabalıklaşmaktaydı. Nitekim Genç Ali'nin 6 çiftliğinde toplam 115 orakçı çalışmıştı. Akbaş ve Sarıgöl çiftlikleri yakın olduğundan aynı orakçılar (27 kişi) iki çiftliğin de hasadını yapmışlardı. Kasımça'da 10, Azaplar'da 22, Komarova'da 28, Taşağıl'da 28 orakçı vardı. Çiftlikte 20 ve üzerinde orakçı çalışıyorsa orakçılar kişi başı 10 kuruş, bu sayısının altında orakçı sayısı bulunuyorsa orakçılar 13 kuruş almaktaydı. Taşağıl çiftliğinde orakçı sayısı yazılmamıştı ancak aldıkları ücret 280 kuruş olarak belirtilmişti. Diğer çiftliklerdeki gibi bir durum hasıl ise Taşağıl orakçılarının da 28 kişi olduğu tahmini mümkündür. Orakçı ücretleri Genç Ali'nin satılan eşyasından elde edilen gelirle toplam 1.180 kuruş olarak ödendi. Çiftliklerde mevsimlik gelen orakçılar haricinde toplam 69 hizmetli bulunuyordu. Hizmetlerinin karşılığı toplamda 923 kuruştı ve hizmetliler genelde 13 kuruşa çalışmışlardı. İşleri ağırdı çünkü çiftliklerde bulunan büyükbaş ve küçükbaş adedi hayli fazlaydı⁹⁰. Hizmetkârlara yemek yapmak için odacı gayrimüslim kadınlar Taşağıl hariç her bir çiftlikte bir kişi olarak çalışmıştı. İşleri karşılığında aldıkları ücret Sarıgöl ve Akbaş çiftliklerinde 10, diğerlerinde 12 kuruştı.⁹¹

Çiftlikler odalar, sofalar, sayeler (koyun ve hergele), samanlıklar, kilerler, matbahlar, fırınlar, ahırlar ve ambarları içinde barındırıyordu. Taşağıl hepsinin içinde bir misafiri ağırlayacak gibi donatılmıştı. Öncelikle çiftliğin harem kısmı vardı ve diğer oda, matbah, kiler bulunan bölümlerden ayrı bir şekildedeydi. Burada fevkani 3 oda, fiskiye'nin bulunduğu fevkani köşk, hamam camekan, fevkani ve tahtani mahbah vardı ve bu kısım bir miktar bahçeyle çevriliydi. Taşağıl çiftliği muhtemelen Genç Ali'nin zaman zaman geldiği ve konakladığı bir mekân veyahut sefer güzergâhında olması dolayısıyla pek çok konunun misafir edildiği bir konaklama yeri idi. Nitekim sefer

⁸⁴ Zafer Karademir Genç Ali Ağa'nın çiftliğinde ziraat, hayvancılık, az olmakla birlikte sınai ve ticarî tarım yapıldığından bahsetmektedir. Ağa'nın bir müteşebbis gibi davrandığını, çiftlik gelirlerinden buğday ve arpayı sattığını, hizmetkârların yiyeceklerini bu çiftliklerden elde ettiğini, hayvancılık sektöründe de belli bir yeri olduğunu ve hayvanların yününden faydalandığını tespit ederek çiftliklerinin plantasyon veyahut onun gibi bir yapıya işaret ettiğini ifade etmiştir. Zafer Karademir, "Statüleri ve Mahiyetleri Açısından Osmanlı Ekonomisinde Büyük Çiftlikler (18. Yüzyıl)", *Cihannüma-Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* IV/2 (2018): 34-35.

⁸⁵ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 4-5.

⁸⁶ BOA, *D.MKF.d.*, 30095, s. 11.

⁸⁷ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 4.

⁸⁸ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 5.

⁸⁹ BOA, *C.ML.*, 721/29507.

⁹⁰ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 4-5

⁹¹ BOA, *D.MKF.d.*, 30095, s. 2-14.

zamanlarında sadrazam ve maiyetinin kışlamak için Babadağı'nı kullandığı ve çeşitli konaklarda kaldıkları bilinmektedir.⁹²

Genç Ali öldürüldüğünde bütün çiftlikleri devlet adına zapt edilerek Emlâk-ı Hümâyûn'a dâhil edildi. Daha sonra Mankalya'da bulunan çiftlikleri toplam 7.798, Taşağıl çiftliği ise 4.250 kuruşa satıldı. Çiftliklerde satışa sunulan hayvanlar büyükbaş, Küçükbaş hayvanların da her biri 162 akçeye İstanbul Celeblerinden Bozoklu Ali'ye 6.286 kuruşa satılmasının uygun olacağı merkeze bildirildi.⁹³

3.2. Hanlar, Gemiler ve Mukataalar

Evliya Çelebi'nin anlattığına göre Mankalya'da ticarî gelişmişlik 17. yüzyılda gözle görünür derecedeydi. Seyyah, bu şehri büyük iskelesinin varlığı ile tüccar yatağı olarak görmüştü. İskeleye çok sayıda gemi İstanbul'a tahıl taşımak için yanaşmaktaydı. Mahzenleri de bol olan şehrin dükkân sayısı azdı. Hanları üç taneydi ve en donanımlısı serdar hanıydı.⁹⁴ Bu haliyle Mankalya bir girişimci için iyi yatırımların yapılacağı bir yerdi. Zira bir liman şehrinde yaşamak girişimci için önemli bir gelir kapısına dönüşmekteydi. Yakın pazar ve limanlar ticarî potansiyeli artırmaktaydı ve ileri gelenler buraların kontrollüğü için yarışmaktaydı.⁹⁵ Genç Ali, Karadeniz iskelelerinin kontrollüğünü Mankalya'da, bu iskelenin kuzeyinde yer alan Köstence ve Karaharman iskelelerinde hanlar, mahzenler ve çeşitli dükkânlar inşa ederek ele geçirmeye başlamıştı. Zira tarımsal görevini ticarete konu edebilmek ve iskelelerde ticarî etkinliğini artırabilmek için bu yapılara ihtiyacı vardı.

Genç Ali'nin Mankalya'da iskele yakınlarında 41 odadan oluşan büyük bir hanı vardı. Buranın misafirleri sefîne yazıcılarıydı. Kapan tüccarının eline sermaye vererek görevlendirdiği yazıcılar zahire satın alma işi ile ilgilenirdi.⁹⁶ Yazıcılar Mankalya'ya

⁹² BOA, *Ali Emiri Sultan Mahmud I (AE.SMHD.I.)*, 87/5948, 11 Ca. 1149 (17 Eylül 1736).

⁹³ Çiftliklerin hemen satılmamasının nedeni ilk elden hayvanların satışının gerçekleşmemiş olmasıydı. Hayvanların kurak geçen havalardan dolayı kışı çıkarmalarının zor görünmesi çiftliklere bir görevlinin atanarak idare edilmesini şart kıldı. Genç Ali'yi idam eden dergâh-ı alî kapıcıbaşlarından Edime eski bostancıbaşı zahire mübaşiri Kara İsmail Emlâk-ı Hümâyûn'a dâhil edilen çiftliklerin idaresiyle meşgul olmak üzere görevlendirildi. Ancak İsmail'in Karadeniz zahire mübaşirliğinin olması çiftliklere yeni birinin görevlendirilmesini gerektirdi. Dergâh-ı Âli Yeniçerilerinden Mankalya serdarı Hacı İbrahim'in bu işi üstlenmesi önerildi fakat bu devlet katında kabul görmedi (BOA, *TS.MA.e.*, 1164/9, 5 C. 1177 (11 Aralık 1763)). Çiftlikler, Emlâk-ı Hümâyûn'a dâhil edilmişlerse de sonradan satıldılar. Çarşıda (sukk-ı sultanide) yapılan müzayede sonucunda çiftliklerden Azaplar (2.045), Komarova (2.035) Akbaş-Sarıgöl (2.568) ve Kasımça'nın (1.150) her biri iki kişi tarafından toplam 7.798 kuruşa alıcı buldu. (BOA, *D.BŞM.d.*, 3716, s. 2, 1 Z. 1179 (11 Mayıs 1766). Taşağıl çiftliğinin içinde bulunan hayvanat, arazisinde olan ekili hububat, çift aleti ve beş göz değirmeni ile 4.000 kuruş karşılığında Babadağı mütevellisi İbrahim Ağa'ya verilmesi kararlaştırıldı. Ancak bu çiftliğin Zaim Mehmed Emin Ağa'nın zeameti sınırlarında olması ve Genç Ali'nin Zaim Mehmed'e Taşağıl köyünün mahsul ve vergilerini yedi seneden beridir 70 kile buğday ile 28 kile arpa olarak ödediğinin bildirilmesi üzerine çiftlik Mehmed Emin Ağa'ya 4.250 kuruşa bırakıldı. (BOA, *TS.MA.e.*, 1175/20 (tarihsiz); BOA, *C. ML.*, 26/1246, 11 M. 1178 (11 Temmuz 1764).

⁹⁴ Evliyâ Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne*, c. 3/2, haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006), 460-461.

⁹⁵ Akarlı, "Provincial Power Magnates in Ottoman Bilad Al-Sham and Egypt, 1740-1840", 54.

⁹⁶ Aynural, *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları Zahire Ticareti (1740-1840)*, 53.

çok geldiğinde odalara ve mahzenlere verecekleri ücret 70-80 kuruş olmaktadır. Genç Ali, hanın yakınlarında ve iskele başında çift ve tek katlı buğday mahzenlerine (9 adet) de sahipti. Bunların dışında Araba Meydanı denilen mevkide 200 zir'a mahzen arsası vardı.⁹⁷ Mahzenler kazalardan iskeleye gelen hububatın depolama ihtiyacını görüyor olmalıydı. Yazıcılar gelene kadar burada belli bir ücret karşılığında depolanan hububat, sefine yazıcıları geldiğinde eğer hava muhalefeti olursa yine yazıcılar tarafından kiralanabilirdi. İki taraflı bir ticaret söz konusuydu. Üstelik kendi tarımsal faaliyetleriyle, görevi karşılığı aldığı ürünlerin de depolanma sorunu bu sayede olmazdı. Vefat ettiğinde mahzenlerde 2.017 kile eski buğdayının olduğu anlaşılmıştı. Han ve mahzenler kâr noktasında önemliyse de özellikle yazıcıları kontrol altında tutma, onlarla pazarlık etme anlamında değerli mekânlardandı. Ayrıca Genç Ali han ve çevresindeki mülk yapılarıyla burayı sanki ticarî bir külliye çevirmek istemişti. Çünkü yazıcılar bu handa kaldıklarında hanın yakınlarında bulunan berber ve 3 adet çerci dükkânından ihtiyaçlarını karşılayabilirlerdi⁹⁸.

İstanbul-Mankalya arasındaki hububat ticareti Genç Ali'nin pazara yönelik girişimlerde bulunması için yeterli bir nedendi. Mankalya gibi hububatının İstanbul'a aktığı bir diğer yerleşim Köstence'ydi. Hububat sevkiyatı iskelesinden yapılmaktaydı. Çevresini kullanılan kile bağlamında dahi etkileyen⁹⁹ bu iskele yoğun bir hububat ticaretine sahne olmaktadır. Genç Ali hububat ticareti kontrollüğünü devam ettirmek için Köstence iskelesinde bir hana sahip oldu. Sekiz odadan oluşan hanın misafirleri eskiden beri yazıcılarıydı. Sekiz odanın her birinin senelik kirası 25'şer kuruştı ve toplam 200 kuruş gelir kazanmaktaydı. Bu iskelede 6 büyük mahzeni vardı ve mahzenlerde Köstence kilesiyle 597-600 kile arpası tespit edilmişti. Bir kile eski arpa 90 akçeden hesaplanmış, ederi 447,5 kuruş tutmuştu.¹⁰⁰ Köstence dışında Karaharman iskelesinde de Genç Ali'nin Yazıcılar Hanı ve mahzenleri bulunuyordu ve bunların da kiracıları iskeleye hububat satın almak için gelen yazıcılarıydı. Burası Mankalya'da bulunan ticarî külliye daha büyüktü. Zira 16 oda, bir sofa, 14 odun mahzeni, 8 kepenk bulunan Yazıcılar Hanı'nın çevresi, 8 bakkal dükkânı, 1 berber ve 1 kürkçü dükkânı, ekmekçi ve simitçi fırını, kahvehane, 2 tek katlı buğday mahzeni, 24 adet de tek ve iki katlı mahzenlerle çevrilmişti. Mahzenlerde 700 Köstence kilesi arpası vardı.¹⁰¹ Arpa 90 akçeye (30 para) satılmıştı.¹⁰² İskeledeki oda ve mahzenlerin senelik geliri 500 kuruş ediyordu¹⁰³. Buradaki mülklerini bakkal, berber, kalpakçı ve kürkçü esnafı 12 ila 25 kuruşa kiralamıştı. Kahvehanesi akrabası tarafından işletiliyordu. Han ve mahzenlerin bulunduğu arsa Gümrükçü Ali Ağa'nın mukataası içinde olduğundan han odasından

⁹⁷ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 7.

⁹⁸ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 7.

⁹⁹ Bir Köstence kilesi üç İstanbul kilesine eşitti. Bir Köstence kilesi ala buğday 1761 senesinde 60 paraya satılmaktaydı. BOA, *Bâb-ı Asaî Divan-ı Hümâyûn Sicilleri Tevziyat, Zehâir, Esnaf ve İhtisab Defterleri (A.İDVNSTZEİ.d.)*, 11, s. 152/1, Evâsıt-ı Ca. 1175 (Aralık 1761).

¹⁰⁰ BOA, *Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Muhallefât (D.BŞM.MHF.)*, 49/1, 7 R. 1177 (15 Ekim 1763); BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 5.

¹⁰¹ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 5.

¹⁰² BOA, *D.BŞM.MHF.*, 49/4, 25 R. 1177 (2 Kasım 1763).

¹⁰³ BOA, *D.BŞM.MHF.d.*, 12696, s. 5.

birini bu arsa bedeli için gümrükçüye vermişti. Yazıcılar buraya geldiklerinde senelik 100 kuruşu bir çift mahzen, bir matbah, bir oda, bir adet kömürlük için veriyorlardı.¹⁰⁴

Hububat ticaretine yönelik olan bu girişimler sefine (gemi) sahipliğini de zorunlu kılıyordu. Gerçekte bir gemiye sahip olmak hem kendi mallarının nakliyatının ucuza getirilmesi hem de başka tüccarın mallarının nakliyesini yaparak daha fazla kâr elde etme anlamına geliyordu.¹⁰⁵ Kendisinin 3,¹⁰⁶ bir yarım, bir de üçte birine ortak olduğu gemisi bulunuyordu.¹⁰⁷

Genç Ali Mankalya ve diğer iskele yerleşimlerine hanlarıyla, dükkânlarıyla ve mahzenleriyle bir canlılık getirdi. Köylerde de tarımsal üretim fazlasına ve vergilere iltizamları sayesinde el koydu. Nitekim sermayesinin bir kısmını iltizam sahipliğine ayırdı. Mankalya rüsumat mukataası, Aşçılar köyü, Prevadi adet-i ağnam mukataası, Akbaş köyü, Gelincik köyü (Eşenler köyü), İster köyü?, Karlı köyü, Türbe köyü, Habib Bey köyünün iltizamı için 21.043 esedi kuruş ödeme yaptı.¹⁰⁸ 1763 senesinde üzerinde olan mukataa, zeamet ve tımarlardan elde edilen toplam 10.202 esedi kuruşun 6.371'i buğday ve arpadan, 3.831, 5 kuruşu rüsumattandı.¹⁰⁹

Genç Ali'nin 1762/1763 senesinde sekiz köyün hububatının ve vergisinin de dâhil olduğu Bilas zeameti iltizamı örneği etkinliğini görmek bağlamında değerli bir örnek oluşturmaktadır. Osman Ağa'dan 850 kuruşa kiraladığı Bilas zeametinden elde ettiği kâr 672 kile buğday, 440 kile arpa, 802 kuruş ispenç vergisi ile Beştepe köyünden gelen 251 kuruştur. Köstence kilesiyle buğdayın her kilesi 180 akçe, arpanın her kilesi 90 akçeden işlem görmüştü.¹¹⁰ Şu halde zeamete ödediği bedelin çok daha fazlasını sadece buğdaydan sağlayabilir, devletin taşradaki temsilcilerinden biri olarak hububat üzerinden kârlı işbirliği kuracağı ortaklara daha kolay ulaşabilirdi.

¹⁰⁴ BOA, *D.BŞM.MHF.*, 49/4.

¹⁰⁵ M. Emre Kılıçaslan, "Bir Ağa, Bir Tüccar ve Bir Kadın: XIX. Yüzyıl'da Tirebolu'da Tekne İnşa Etmek, *OTAM* 40 (2016): 399.

¹⁰⁶ Genç Ali Ağa'nın sefinelerinden biri Kalas iskelesindeydi ve 3.000 kuruş sermayesi vardı. Bu paranın bir kısmı geminin tamiri için harcanmış ve 2.250 kuruş kalmıştı. Sefinesinin burada bir müşteri çıkarsa satılması, eğer müşteri çıkmazsa içine zahire doldurularak İstanbul'a gönderilmesi istendi. Bu sefine İsmail iskelesine götürüldü, mevcut takım ve levazımatıyla sukk-ı sultanide satışa sunulurken 2.750 kuruş fiyat ile kapan-ı dakik tüccarı Ömer Ağa'ya, Tımarabad sakinlerinden Osman yazıcı ve sefine reisi Ömer'e satıldı. İsmail naibi bu satıştan doğan meblağın bir polîçe ile İstanbul'a gönderileceğini bildirdi. Ancak paranın Hazine-i Âmire'ye gönderilmesi emredildi. BOA, *C.ML.*, 449/18166, 27 R. 1177 (4 Kasım 1763).

¹⁰⁷ BOA, *C. ML.*, 717/29311.

¹⁰⁸ BOA, *C. ML.*, 717/29311, 23 M. 1177 (3 Ağustos 1763); BOA, *Bâb-ı Defteri Baş Muhasebe Defterleri (D.BŞM.d.)*, 41246, s. 2 (Tarihsiz).

¹⁰⁹ BOA, *C.ML.*, 721/29507.

¹¹⁰ BOA, *D.BŞM.MHF.*, 49/32, 1177 (1763/1764).

Sonuç

18. yüzyıl askerlerin özellikle sınır boylarında dikkate değer şekilde yoğunluk kazandığı ve askerlik dışında farklı meslekler icra etmeye başladıkları bir döneme işaret etmektedir. Bu süreç erken tarihlerden itibaren başlamıştı ve Karadeniz'in kıyı yerleşimlerinden olan Mankalya'da da durum farklı değildi. 17. yüzyılda kapıkullarının yoğun olarak bulunduğu bir kasaba olan Mankalya, 18. yüzyılda toplumun her kesiminden insanın yaşadığı bir yerleşim haline gelmişti. Ancak savaş ve vergiler yüzünden köyler boşalmış, köylerdeki çiftlikler artmıştı. Bu ortamda sivrilene ve kendisinden söz ettirenler çalışmadan da anlaşılabileceği üzere hassaten yeniçeri serdarları olmuştu. Serdarların ön plana çıkmasının bir nedeni Mankalya'daki hububatın toplanarak İstanbul'a nakledilmesinde daha etkili olacaklarına yönelik inançtı.

Mankalya'daki zahire mübaşirleri bölgenin ileri gelenleriydi ve bunlardan kimin görevlendirileceği hususu bölgedeki güç odaklarıyla ilgili bir konuydu. Genç Ali Mankalya'da üretilen buğdayın Mankalya iskelesinden İstanbul'a görevlendirilmesinde seçilen etkili bir isimdi. Kendisinin yeniçeri subayı olması askeriler üzerinde, mültezim olması diğer çiftlik sahibi öşür sahiplerine karşı iyi bir tercihti. Nitekim hububat nakli hususunda Genç Ali gibi güçlü bir ismin paydaş haline getirilmesi, diğer güçlere ve ahaliye bir denge unsuru oluşturabilirdi. Genç Ali'nin diğer Mankalyalı ileri gelenlerden ayrılan özelliği hububat ticaretine yönelik yatırımları, çiftlikleri ve iltizamlarıydı. Genç Ali, tahıl üretip bunu satmak üzerine bir ticaret geliştirmemişti. Onun hamleleri daha çok bu ticareti yapanların konaklama ve çeşitli ihtiyaçlarını giderebilecekleri mülklere sahip olmaktı. Karadeniz'in önemli liman şehirlerinde bulunan mülkler sadece kira geliri getiren yapılar da değildi. Mankalya, Köstence ve Karaharman'ın ziyaretçilerinin tüccar olduğu dikkate alındığında onların konaklayıp, ürünlerini depolayabilecekleri yerlere sahip olmak özellikle İstanbul'a hububat taşıyanların denetlenmesini sağlamakla kalmayıp onlarla daha yakın ilişkiler kurulmasına vesile olmaktadır. Genç Ali, han, mahzen, dükkân işletmeleri sayesinde tacirle ikili ilişkileri sıkı tutmakta, tüccar ittifakını elinde bulundurmakta idi. Açıkçası Genç Ali'nin hububat kontrollüğü kendi iktisadî faaliyetleri için yeni bir kapı aralamakta ve bu konuda tekel kurma girişimlerine arka çıkmaktaydı.

Genç Ali örneği, merkez-kır iş birliği neticesinde bu işletmelerin bir girişimci tarafından ortaya çıkarılabileceğini ve merkezin canlılığına katkı yapacağını da göstermektedir. Mankalya merkezinin çevresini etkileyecek derecede bir gelişim göstermediği bir gerçek olmakla birlikte Genç Ali, kırsal kesimin suskunluğunu özellikle çiftlikleri ve iltizamlarıyla bozmuş görünmektedir. Zira Mankalya'nın 18. yüzyılın ortalarında pek çok köyü ıssızdı ve ziraat daha çok çiftlikler tarafından gerçekleştirilmekteydi. Ancak tarım topraklarından en fazla kapasitede yararlanmak köylülerden yararlanmayı gerektirmekteydi ve bu süreçte eğer köylü bulunmazsa elde edilmesi düşünülen kazanç düşmekteydi. Bu durumda hayvancılık daha kolay bir servet toplama aracı olarak sivrilmekteydi. Genç Ali çiftliklerini hayvan yetiştiriciliğine ayırmıştı. Buna rağmen çiftliklerde köylü hizmetliler, hasadı yapacak orakçılar ve diğer çalışanların yiyecekleri, hayvan yemi ve gelecek senenin tohumluğu için zirai tarım yapılmaktaydı.

Genç Ali'nin iltizam sözleşmeleri üzerindeki kontrollüğü tarımsal faaliyetlere uzanan elini güçlendirmekteydi. Eğer iltizamlarını kısa süreli değil de malikâne ile almışsa üretimi artırmak için çaba göstereceği de açıktı. Bütün bunların hedefi sadece serveti artırmak mı yoksa devlet katında daha yüksek görevlere atanmak mıydı tam olarak bilemesek de hububat ile asker tedarikinin sevk ve idaresinde göstereceği gayret ve başarı pekâlâ onu yönetici seçkinlerin arasına sokabilirdi. Genç Ali Mankalya'daki girişimci bir yeniçeri serdarına örnektir ve bu örnek imparatorluğun pek çok yerinde ticarî zekâsıyla parlayan sermayedarlar olduğuna dair merakı diri tutmaktadır.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallarına uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, çalışmanın Committee on Publication Ethics (COPE)'in tüm şartlarını ve koşullarını kabul ederek etik görev ve sorumluluklara riayet ettiğimi beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmayla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Declaration

I declare that this study is original; that I have acted by the principles and rules of scientific ethics at all stages of the study, including preparation, data collection, analysis, and presentation of information; that I have cited sources for all data and information not obtained within the scope of this study and included these sources in the bibliography; that I have not made any changes in the data used, and that I comply with ethical duties and responsibilities by accepting all the terms and conditions of the Committee on Publication Ethics (COPE). I hereby declare that if a situation contrary to my statement regarding the study is detected, I agree to all moral and legal consequences that may arise.

Hakem Değerlendirmesi	: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Peer-review	: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	: The authors have no conflict of interest to declare.
Grant Support	: The authors declared that this study has no financial support.

Kaynaklar

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Sultan Mahmud I (AE.SMHD.I.), 87/5948.

Ali Emiri Sultan Mustafa III (AE. SMST. III.), 235/18618; 3/176; 213/16761; 9/627; 257/20632.

Bâb-ı Âsafî Defterhâne-i Âmire Defterleri (A.DFE.d.), 317.

Bâb-ı Âsafî Divan-ı Hümayun Sicilleri Özi ve Silistre Ahkam Defterleri (A.(DVNS. AHK.ÖZSİ.d.), 12, s. 94/1; 10/1-2; 6-7/1.

Bâb-ı Âsafî Divan-ı Hümayûn Sicilleri Tevziyat, Zehair, Esnaf ve İhtisab Defterleri (A.{DVNSTZEİ.d), 11, 152/1.

Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Defterleri (D.BŞM.d.), 41246; 3716.

Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Muhallefât (D.BŞM.MHF.), 49/1; 49/32; 49/4.

Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Muhallefât Defterleri (D.BŞM.MHF.d.), 12696.

Bâb-ı Defterî Mevkufat Defterleri (D.MKF.d.), 30095.

Cevdet Askeriye (C.AS.), 1036/45455.

Cevdet Belediye (C. BLD.), 6/289; 37/1811.

Cevdet Dahiliye (C.DH.), 293/14645; 18/876; 209/10444.

Cevdet Maliye (C. ML.), 717/29311; 26/1246; 82/4084; 449/18166; 721/29507.

Cevdet Saray Mesalih (C.SM.), 11/5556.

Hatt-ı Hümayun (HAT.), 182/8306.

Kamil Kepeci Defterleri (KK.d.), 2912; 2723.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrak (TS. MA.e.), 454/3; 1164/9; 1175/20.

Diğer Kaynaklar

Akarlı, Engin D.: “Provincial Power Magnates in Ottoman Bilad Al-Sham and Egypt, 1740-1840”, *La Vie Sociale Dans Les Provinces Arabes a L’époque Ottomane*, 3, Zaguan: Ceromdi, 1988.

Akkuş- Menteş, Yasin Süleyman-Ahmet. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Girişimcilik: Klasik Dönem Üzerine Bir Çalışma”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2) (2018): 169-186.

Akyüz, Jülide. “XVIII. Yüzyılda Bir Müteşebbis: Musa Ağa”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 26 (2004): 247-261.

Alperen Aydın Yusuf. *Müteşebbis ve Devlet 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa’nın Yükselişi*. İstanbul: Kitapevi, 2016.

- Anastasopoulos, Antonis: “Bir Balkan Şehrinin Karma Eliti: 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Karaferye.” *Osmanlı İmparatorluğu’nda Taşra Elitleri*, ed. A. Anastasopoulos, çev. H. Ebru Aksoy. İstanbul: Küre Yayınları, 2021.
- Araz, Yahya. “Kişisel Dünyalar, Aidiyetler ve Toplum: İstanbul’da Yeniçerilerin ve Ailelerinin Vasiyetleri (1750-1826).” *Payitaht Yeniçerileri-Padişahın “Asi” Kulları, 1700-1826*, ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M. Mert Sunar. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022.
- Aydın-Pamuk, Ahmet-Bilgehan. “Yeniçeri Ağası Zağarcı(başı) Ali Ağa’nın Vakfiyesi.” *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 12 (2004): 17-33.
- Aynural, Salih. *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları Zahire Ticareti (1740-1840)*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.
- Çınar, Hüseyin. “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntâp (Antep) Şehrinde Bir Güç Unsuru Olarak Yeniçeriler.” *Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu* (22 Ekim 1999), ed. Yusuf Küçükdağ. Gaziantep: Arsan Basın-Yayın Reklamcılık A.Ş., 2000.
- Çiftçi, Cafer. “Osmanlı Taşrasında Yeniçerinin Varlığı ve Askerlik Dışı Faaliyetleri”. *OTAM* 27 (2010): 27-57
- Evliyâ Çelebi. *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne* c. 3/2, haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- Faroqhi, Suraiya. “Krizler ve Değişim.” *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi II*. Ed. Halil İnalcık-Donald Quataert. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006.
- Fidan, Fadimana. “18. Yüzyılda Karadeniz İskelelerinin İstanbul’un İaşe Teminindeki Rolü (Rumeli Kıyısındaki İskelelere Göre).” *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 12 (2015): 83-102.
- Fidan, Fadimana. “Osmanlıda Zahire Mübaşiri Olmak: Zıştovili Hacı Ali Örneği (1749-1755)”. *DTCF Dergisi* 56.2 (2016): 302-318.
- Gara, Eleni. “Sarrafılar ve Toprak Sahipleri: Erken Modern Dönemde Balkanlarda Şehirli Müslüman Elitin İzinde.” *Osmanlı İmparatorluğu’nda Taşra Elitleri*, ed. A. Anastasopoulos, çev. H. Ebru Aksoy. İstanbul: Küre Yayınları, 2021.
- Gökpınar, Bekir. “Yeniçeri Ağası Vezir Abdullah Paşa’nın Muhallefatı.” *“Tarih Yolunda Bir Ömür”, Prof. Dr. Hale Şıvgın’a Armağan*, ed. Nejla Günay-Necdet Hayta-Mustafa Can. Ankara: Gazi Kitapevi, 2020.
- Gradeva, Rossitsa. “War and Peace along the Danube: Vidin at the End of the Seventeenth Century”. *Oriente Moderno Nuova* 20 (81)/1 (2001): 149-175.
- Gül, Abdulkasim. “18. Yüzyılda Yeniçeri Teşkilatı.” Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2020.

- Güney, Nazik Betül. “Osmanlı’da Bir Müteşebbislik Örneği: Vladimir Mirmiroğlu ve Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi.” *ETÜT Dergisi* 9 (2024): 14-31.
- İnalcık, Halil. “Çiftliklerin Doğuşu: Devlet, Toprak Sahipleri ve Kiracılar”, *Osmanlı’da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, çev. Zeynep Altok, ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012.
- İnalcık, Halil. “Devlet-i ‘Aliyye’de 17. Yüzyılda İdarede ve Maliyede Genel Dönüşüm.” *Halil İnalcık Seçme Eserler-X, Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV (Âyânlar, Tanzimat, Meşrutiyet)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- İnan, Kenan. “17. Yüzyılda Trabzon’da Yeniçeri Zabıtları: Berberzadeler ve Berberzade Mustafa Çavuş.” *CİEPO-22 Symposium (4-8 Ekim 2016, Trabzon) Bildiriler Kitabı 1*. Ed. Kenan İnan-Miraç Tosun-Deniz Çolak. Trabzon: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2018.
- İnan, Kenan. “Taşrada Bir Yeniçeri Zabiti, Ebubekir Çavuş.” *CİEPO, XVII. Sempozyumu Bildirileri* (18-23 Eylül 2006-Trabzon), haz. Kenan İnan- Yücel Dursun, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Yayınları:1, 2011.
- İsmailoğlu, Kubilay. “19. Yüzyılda Silistre Eyaletine Bağlı Mangalya Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı.” Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1991.
- Karademir, Zafer. “Osmanlı Usulü “Girişimciler” Olarak Mültezimler: 17. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli İltizamlarında Ortaklık İlişkileri”. *History Studies* 15/1 (2023): 113-136.
- Karademir, Zafer. “Statüleri ve Mahiyetleri Açısından Osmanlı Ekonomisinde Büyük Çiftlikler (18. Yüzyıl).” *Cihannüma-Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* IV/2 (2018): 15-43.
- Karademir, Zafer. *Osmanlı Yeni Çağı’nda Tarımsal Gelişim Ziraat, Hasılat, Ticaret*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2023.
- Karasu, Naime Yüksel. “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yeniçeriler Tarafından Kurulan Vakıflar: İstanbul Örneği.” *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 4/8 (2022): 605-616.
- Khoury, Dina Rızk. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Merkez İle Taşradaki Güç Sahipleri Arasındaki İlişkiler: Bir Tarih Yazım Çözümlemesi.” *Türkiye Tarihi (1603-1839)-Geç Osmanlı İmparatorluğu* III, ed. Suraiya Faroqhi, çev. Fethi Aytuna. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2021.
- Khoury, Dina Rızk. *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Taşra Toplumu 1540-1834*, çev. Ülkün Tansel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2017.
- Kılıçaslan, M. Emre. “Bir Ağa, Bir Tüccar ve Bir Kadın: XIX. Yüzyıl’da Tirebolu’da Tekne İnşa Etmek. *OTAM* 40 (2016): 385-406.

- Kokdaş, İrfan. "Habsburglar Kara Eflak'a Gelirse: Vidin'de Hayvancılık Sektörünün Dönüşümü (1695-1740)." *Cihannüma-Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* V/2 (2019): 77-110.
- Kütükoğlu, Mübahat. "İstanbul'da Ekmeğin Temininde Devletin Rolü (XVIII-XIX. Yüzyıllar Arşiv Kaynakları)." *Ata Dergisi* VII (1997): 55-74.
- Mehmed Hâkim Efendi. *Hâkim Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1166-1180/1752-1766) (İnceleme-Metin)*, c. 2, haz. Tahir Güngör. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Mototolea&Andrei, Aurel&Andreea. "Urban Structures And Commercial Life in Ottoman Dobruja (16th– 18th Centuries)." *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri* 2, ed. Zafer Gölen-Abidin Temizer. Ankara: Gece Kitaplığı, 2017.
- Oğuzoğlu, Yusuf. "Osmanlı Taşrasındaki Askeri Görevlilerin Reaya İle İlişkileri ve Sosyo-Ekonomik Durumları." *Journal Of Turkish Studies-Türlük Bilgisi Araştırmaları, Festschriftin Honor of Özer Ergenç Part II* 52 (2019):123-139.
- Orat, Jülide Akyüz. "Başşehirde Acem Köleler: Ben Acem Aslından Müslim Nesebinden." *Türkiye ve İran Tarihi Üzerine Yazılar*, ed. Ersin Doğanekin. Ankara: Sonçağ Akademi, 2022.
- Özcan, Abdülkadir. "Altı Bölük", TDV İslam Ansiklopedisi, II (İstanbul 1989), ss. 531.
- Radu, Laurențiu. "Toponimie Dobrogeană: Callatis-Pangalia-Mangalia." *Peuce Serienoua: XI, Studiu Şi Cercetări De Istorie Şi Arheologie* (2013): 229-238.
- Raymond, Andre. "Soldiers in Trade: The Case of Ottoman Cairo." *British Journal of Middle Eastern Studies* 18 (1991): 16-37.
- Sak, İzzet. "İranlı kölelerin Satışının Yasaklanması İle İlgili Fermanlar." *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 1 (1994): 259-266.
- Salzmann, Ariel. *Modern Devleti Düşünmek-Osmanlı Ancien Regime'i*, çev. Ayşe Özdemir. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Sariyannis, Marinos. "Unseen Rebels: The 'Mob' of Istanbul as a Constituent of Ottoman Revolt, Seventeenth to Early Nineteenth Centuries." *Turkish Historical Review* 10 (2019): 155-188.
- Soyluer, Serdar. "16. Yüzyılda Kefe'de Bir Tüccar Yeniçeri: Abdullah Oğlu Mehmed'in Geçim Mücadelesi." *Tarih Dergisi-Turkish Journal of History* 74 (2021/2): 83-120.
- Şeyban, Lütfi. "Mankalya Esmâ Sultan Camii Haziresi Mezar taşı Kitabeleri." *Belleten* 74/270 (2010): 389-390.
- Tuchscherer, Michel. "Trade and Port Cities in the Red Sea-Gulf of Aden Region in the Sixteenth and Seventeenth Century." *Modernity and Culture from the*

Mediterranean to the Indian Ocean. Ed. C. A. Bayly. New York: Columbia University Press, 2002.

Yıldız, Aysel. “İstanbul’un Asi Kulları: Yeniçeriler, Sipahlar ve Cebeciler.” *Payitaht Yeniçerileri-Padişahın “Asi” Kulları, 1700-1826*, ed. Aysel Yıldız-Yannis Spyropoulos-M. Mert Sunar. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022.

Yıldız-Kokdaş, Aysel-İrfan. “Peasantry in a Well-protected Domain: Wallachian Peasantry and Muslim Çiftlik/Kışlaks under the Ottoman Rule.” *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 22/1 (2020): 175-190.